

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 8 Sayı: 39 Volume: 8 Issue: 39

Ağustos 2015 August 2015

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ADLİYE BİNALARININ TOPLAM KALİTE YÖNETİMİNE UYGUN OLARAK MİMARİ TASARIMI ARCHITECTURAL DESIGNS OF COURTHOUSES IN THE CONTEXT OF TOTAL QUALITY MANAGEMENT

Ayşe KOPUZ*

Öz

Bu çalışmada, adalet ve bunun gerçekleştiği mekân olan adliye binaları arasındaki ilişkinin toplam kalite yönetimi bakış açısıyla değerlendirilmesi/iyileştirilmesi ve adliye bina tasarımında belli bir standart oluşturularak bunun gelecek/yapılacak binalar için bir *tasarım rehberi* olması amaçlanmaktadır. Ayrıca adliye binalarını; sağlıklı, kullanışlı, ekonomik, sağlam, güvenli, estetik, kentsel ve tarihi çevresi ile uyumlu yapılar olarak tasarlamak ve bu ortak ilkeler ışığında, gelecekte veya mevcut durumdaki binalar için neler yapılması gerektiği konusunda çözümler üretilmesi hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Adliye Binaları, Toplam Kalite Yönetimi, Tasarım Rehberi.

Abstract

In this study, justice and court building relationship is tried to evaluate/improve with the total quality perspective and then it is aimed that a design guide for courthouse buildings should be obtained by preparing certain standarts for future buildings. In addition, the courthouse buildings which will be planned for the future or what should be done for the buildings in its current state, would be planned under common principles such as; healthy, convenient, economical, robust, safe, aesthetic, design in accordance with the urban and historical structures.

Keywords: Courthouse Buildings, Total Quality Management, Design Guide.

Giriş

Son yıllarda Türkiye’de, metropollerde ve pek çok Anadolu kentinde bir çok kamu yapısı gibi adliye binalarının da inşaa edildiği dikkat çekmektedir. Bu yapılarda dayanıklılık, fonksiyonellik/kullanışlılık ve güzellik ilkelerine çok da dikkat edilmediği gerçeğiyle bu çalışma ihtiyacı doğmuştur. Bu anlamda bu yapıların/binaların, mimari tasarımında dikkat edilmesi gereken kriterler bu çalışma kapsamında ortaya koyulmaya çalışılmaktadır.

Aslında Antik çağdan elimize geçen tek kitap olan Vitruvius’un (Vitruvius, 1993: 11-12) “Mimarlık Üzerine On Kitap” da kamu yapılarının dayanıklılık, uygunluk ve güzellik ilkelerine bağlı olarak yapılması üzerinde durulmuştur. Bunlardan Vitruvius, dayanıklılığı binanın iyi bir zemine oturmasıyla ve doğru malzeme seçimi ile sağlanacağını ifade etmiştir. Uygunluk olarak bölümlerin kusursuz düzenlenmesi, kullanımda engel çıkmaması ve yapıya uygun cephelerin seçimini, güzellikte ise; yapının görünümünün hoş ve zevkli olmasına kullanılan oranların orantılı olması gerektiğini betimlemiştir. Mimarlık kuramında etkili olan bu üç temel gereksinimin adliye binaları içinde uygulanmasının doğru olduğu düşünülmektedir.

Öncelikle mimari tasarımda adalet ve fiziki çevre verileri arasındaki bağı güçlendirecek bilgi dağarcığını oluşturmak hedeflenir. Bu da tüm kullanıcı ve bireylerin aktiviteleri araştırılarak oluşabilir. Aynı zamanda, adaleti uygulayan bireyler mimari mekânla sürekli bir ilişki içerisinde. Bu ilişki bina tasarımını doğrudan etkilemekte ve fiziksel çevrenin oluşmasına neden olmaktadır. Bu yüzden kuramsal bir şekilde uygulamaya konulan adalet kavramının, idare edildiği mekân ve/veya adliye binalarının arasındaki ilişkinin anlamlı olması önem göstermektedir. Bu ilişkiyle bireyler fiziki, toplumsal ve psikolojik açılardan rahatsızlık duymadan yaşamlarını sürdürebilmeli ve yaptıkları işlerde verimli olmalıdırlar. Bu verimlilik toplam kalite yönetimi aracılığı ile en uygun şekilde gerçekleştirilmektedir.

Adliye Binalarının Projelendirilmesi

Eğer mekân hala adaletin ve düzenin mekânıysa ve otoritenin üretildiği sabit gelenek ve bellekte “mekân” olarak tanımlanıyorsa, (tasarım/gösterim), mekânların kesitinde ve yolculuğunda bir taraftan adaletin dışında bulunarak sınırları belirleyici diğer taraftan meşruluk ve otorite görüntüsü olan bir hukukî mekânın patlamasıdır.

Louis Marin (1998)¹

* Yrd. Doç. Dr. Namık Kemal Üniversitesi, Çorlu Mühendislik Fakültesi, İnşaat Müh. Böl.

1 Louis Marin (1988). The Portrait of the King, trans, Marta M. Houle, (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1988)

Öncelikle mimari tasarımda binaların işlevlerine uygun olarak yapılması, bina kalite yönetiminin en önemli kriterlerden birini oluşturmaktadır. İşlevine uygun olarak tasarlanan bir binada kullanıcı ve çalışanlar arasında yaşanan sorunlar en aza indirgenir. Özellikle Adliye Binası gibi hukuki ve yasal uygulamaların yer aldığı bir binada toplam kalite yönetimi uygulamalarına önem gösterilir. Bunun için de bazı standartların uygulamaya konulması kaliteyi artırması yönünden bir zorunluluk/ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bina yapım süreci belli aşamaları içermesinden dolayı oldukça karışık bir programa sahiptir. Çünkü sonuçta bir ürün çıkmakta ve bu ürün de belli bir kesime hizmet vermektedir.

Benzer şekilde kalitenin amacının standartlaşma olduğunu savunan Atkinson (Atkinson, 1995: 6-7) bir yapıda olması gereken özellikleri şu şekilde sıralar;

- . Yapının amaca ve ihtiyaca uygun olması.
- . Kullanılacak malzemenin yapının özelliği ile inşaat tekniğine uygun olması.
- . Yapının olumsuz etkilere dayanabilecek güçte olması.
- .Yapının bulunduğu yerde toplumun değerleri ile uyumlu estetik yapıya sahip olması.
- . Yapım ve kullanım süresi boyunca ekonomik enerji kullanımına sahip olması.

Anlatımdan anlaşıldığı üzere standartlaşmanın önemi artmış, hatta adaletin görüldüğü mekânlar olan adliye binalarının tasarlanması uluslararası ve disiplinler arası bir araştırma projesi haline gelmiştir. 2006 yılında Amerika'da hukuk, göstergebilim, görsellik ve görsel ikna arasındaki derin ve yakın ilişkiyi içeren "3rd International Roundtable for the Semiotics of Law" toplantısında "adaletin görünümü"nü anlatan makaleler derlenmiştir (Pencak, Wagner, 2006:1). Aslında bu toplantı adliye binalarının mimarisine verilen önemin zamanla arttığını göstermektedir. Ülkemizde de benzer şekilde farklı disiplinler bir araya gelerek bilimsel çalışmalar yapılmalı ve disiplinlerarası düzenlenen kongre / sempozyum / çalıştay'lar hazırlanmalıdır. Ayrıca adaletin mimari temsillerinin/görünümlerinin nasıl olması gerektiği üzerine tartışmalar açılmalıdır.

Bu konuda pek çok çalışmalar yapılmış ve bunlar doğrultusunda bazı görüşler ileri sürülmüştür. Bunlardan Wagner (Wagner, 2005:2), hukuk alanındaki görünümüleri, analiz ederken bir bahçenin yürüyüş yolları gibi gözüküğünü söyler. Hukuk el kitabında, her teorisinin başka bir teoriye önderlik ettiğini, bazı yolların yenilere açıldığını ve sürekli bunun bu şekilde devam ettiğini savunur. Daha açık olarak,"Bir olayın gerçeği/doğası söyleminin nereye konulduğuyla belirlenir ve hiçbir olay, bilmek ve iletişimle olan doğru söylem için kendi reçetesini içermez.... (Fiske, 1996:918)

Benzer şekilde Brigham (Brigham, 1996: 151-164) da, 'Signs in the attic: Courts in material Life' adlı makalesinde yasal belgelerde bahsedilmeyen adliye binalarının mimarilerinin, tefrişlerinin ve görünümlerinin, hukuk için de davranışlar oluşturduğunu bunların sanıklar, savcı, tanık, jüri, polis ve hâkimleri içerdiğini ve tüm bunların halkın davranışlarını ve yasaların uygulama şeklini şekillendirdiğinden bahseder.

Ayrıca Branco (Branco, 2010. 7-10) da mimari ve hukuk alanında ortak bir payda belirterek bu konuya açıklık getirmiştir. Branco, hukuk ve mimari arasında doğal bir tür ortaklık olduğunu, her ikisinin de bir mesaj iletme amacında olduğunu belirtir. Bunu destekleyen görüşlerden biri Supiot'a (Supiot, 2005) aittir. Supiot, hukuk ve mimarinin şu özelliği paylaştığını söyler; iletişim kurarlar, mekânlar yaratırlar ve eylemlerimizi düzenlerler. Bu bağlamda mimarlık aracılığıyla oluşturulan hukukî mekânlar geri planında yer alan teorileri ve söylemleri kullanıcıya iletirler. Yine Branco (Branco, 2010: 7-10), adalet ve hukukun değişim/dönüşüm sürecinde, iletişimin göz önünde bulundurulması gerekliliğini ve bunların mekânların yeniden yapılandırma ve yeniden ele alınmasında çok anlamlı iletişim sembolleri olarak değerlendirildiğini ifade eder. Kısacası yapı mimarisi sayesinde; hukuku, çalışanları (hâkimler, savcılar, avukatlar,) ve bunların arasındaki ilişkileri anlatmaktadır.

Aslında tüm bu söylemler, adliye binasının estetik kaygılarını tek bir boyuttan sadece görünüş/cephe olarak görmenin doğru bir yaklaşım olmadığını, hukukun kendini toplumun düzenine yönelik almış olduğu görevi, mimarlık aracılığıyla iletmeye çalıştığı üzerinedir. Bu yüzden adliye binaları tasarlanırken/gerçekleştirilirken sadece somut bir "kamu binası" olarak değil de, hukuk ve adaletin temsil edildiği, mekânsal bir araç olarak görülmelidir. Tüm bunları gerçekleştirmenin zorluğu/yükü başta tasarımcıya yüklenmesi, daha anlamlı binaların oluşmasına sebebiyet verecek bu da adaletin imgesini düşünmeye doğru bir modelleme oluşmasına sebep olacaktır. Amacımız da bu modellemede hangi konulara dikkat edilmesi üzerinedir.

Daha açık bir ifadeyle, adliye binalarını salt bir özne olarak değerlendirmekten çok, içinde bulunduğu mekânlarla, fenomenolojik deneyimlerini anlamlandırmak gereklidir. Zira yapıların fiziksel gereksinmelerinin başında mekânsal nitelikler gelmektedir. Mekânsal kurguda da eylemlerin yapılış

biçimlerine göre insan boyutları önem gösterir. Bununla birlikte ısısal, işitsel, görsel, sağlık ve emniyet gibi fiziki şartlar ile bunların yanısıra mahremiyet gibi soyut olarak psiko-sosyal gereksinimler vardır. Örneğin, mekânın işitsel, görsel, kişisel ve toplumsal gizliliğe uygun olması gibi (Mulcahy, 1999: 383-403). Nitekim Amerika ve İngiltere’de adliye binalarında daha büyük ve azametli olma, daha kalıcı yapı malzemeleri, mekânın daha fazla işleve özgü olarak kullanılması, binaların tasarımında ortak özellik olmuştur. Zamanla tek odalı adliyelerin yerini yan odalı binalar almıştır.

Adliye binaları tasarımında dikkat edilmesi gereken diğer bir yaklaşım esnek planlama olgusudur. Programlı, esnek ve adaptasyon için dikkatli bir planlama, gelecekte dâhil edilecek kullanımların daha kolay eklenmesine olanak sağlarken, binaların daha uzun ömürlü kullanımına destek olmaktadır.

Bir diğer önemli nokta ise adliye binalarının fiziki olarak toplum tarafından tanınma bilirliğidir. Bu mimari görünümün aslında tüm kamu yapıları için geçerli olması gerekirken, hukukun temsili olan binaların fark edilme özelliğinin olması, onların mimari ifadeleriyle anlatılması gereklidir. Adliye binaları için bir temsil ve tanınırlık hazırlamak, proje aşamasında binaların mimarileri ile sağlanmalıdır.

Kısaca, hukukun en önemli parçalarından biri olan adliye binalarının tasarımlarının adaletin toplum içindeki yerini vurgulayarak çağa uygun ve topluma ve kullanıcılara hizmete yönelik olarak tasarlanması hedeflenmelidir.

Konum ve Dış Mekân Düzeni (Placement and Outer Space Design)

Avrupa’da Adliye binalarının tarihsel gelişimine baktığımızda özellikle Aydınlanma çağından sonra ayrı binalar olarak, hükümet binaları veya parlamento ofislerinden ayrı inşa edildiği incelenir Ülkemizde ise benzer şekilde uzun yıllar hükümet konaklarının alt katında sürdürülen yargıya ait hizmetler, günümüzde, bağımsız adliye binalarında yürütülmektedir.

Bu nedenle yeni yapılan adliye binalarının yerleşimi önem arz etmektedir. Bir görüşe göre; Öncelikle merkezi bir noktada, ulaşımının kolay olacağı bir şekilde konumlanması uygun olur. Özellikle bu binaların şehir hayatının ayrılmaz bir bileşeni olmasından dolayı, şehir dokusu içerisinde merkezi bölgelerde yer almalıdır. Şehir merkezinde olmaması durumunda mutlaka ulaşımın kolay erişilebilir olması gereklidir. Öncelikle vatandaşın rahatlıkla gidebileceği/bulabileceği bir alanda, toplu taşıma araçlarının (otobüs, minibüs, hafif raylı sistem, tren) arterlerinde bulunması faydalı olacaktır. Ayrıca bölgedeki başka kamu kurumlarına yakın olarak bulunmalıdır. İlâveten adliye binaları yapımından sonra şehrin, binanın bulunduğu alana doğru gelişimini sürdüreceği, yeni ulaşım güzergâhlarının ve yapıların süratle tamamlanacağı yöne planlama da düşünülmelidir.

Bunun yanı sıra binaların yer seçiminde dikkat edilecek bir diğer husus, binaların fiziki olarak büyüüp küçülmelerine imkân sağlayacak genişlikte alanların seçilmesidir. Adaletin ve toplumun bugün veya gelecekteki beklentileri değişiklik gösterebilir. Bu da bazı fonksiyonları yerine getirmek amacıyla yeni eklemelerin veya küçülmelerin olacağını gösterebilir. Ancak bu tür değişikliklerin bina genel kullanım şemasını değiştirmemesi tavsiye edilir.

Bir diğer gereksinim ise adliye binalarının kampüs şeklinde tasarlanması, özellikle kendisine ait bir dış mekânın olmasıdır. Bu dış mekanda çevre düzenlemesine dikkat edilmeli yeterince yeşillendirilmelidir. Dış mekandaki diğer bir konu ise yön gösterme ve bina tanıtım levhalarının önemli noktalarda yer almasıdır. Savcılık ve mahkemelerin ayrı binalarda olması mümkündür. İcra daireleri ve sosyal tesislerin de kampüs içerisinde farklı binalarda tasarlanması düşünülebilir. Binalar ve geliş gidiş güzergâhları, tasarlanırken güvenlik ve birimler arası ulaşımın pratik olacağı düzenlemeler yapılmalıdır.

Binanın ve tüm yakın çevresinin hukuku temsille uyumlu, düzenli, kaliteli ve güvenli bir görünüme sahip olması toplum tarafından kamusal bir bina için beklentileri en düzgün şekilde karşılaması gerekir.

Mimari Planlama ve Fonksiyon Şeması

Adliye binalarının mimarisi tasarlanırken, bu binaların devletin yargı erkini temsil ettiği düşüncesi, binaların planlarına ve görünüşlerine yansıtılmalıdır. Sosyal yapılanmada öneme sahip olan bu binalar görsel olarak da ciddiyet, dürüstlük, titizlik ve adaleti temsil ettiğini hissettirmelidir.

Öncelikle mimari planının işlevsel olması hem kullanıcı hem de bina çalışanları açısından ilk hedef olmalıdır. Çünkü burada geçen zamanı en aza indirmek ve tüm çalışmaların kolay ve sorunsuz geçmesi için planlama çok önem arz etmektedir. Bunun içinde “bölgeleme (zoning)” yöntemi iyi bir başlangıç olabilir. Bina ayırımı için farklı çözümler yapılabilir, Bunlardan biri;

- Mahkeme Salonları,
- Savcılık,
- Ceza İnfaz,

olarak ayırmak, bazı noktalara giriş ve çıkışların kısıtlanması sağlanarak, halkın kullandığı

kamusal alana çıkmadan, bunlar arasında geçişler yapılarak oluşturulabilir.

Bunun yanı sıra zamanla/güncel değişimlere ve ihtiyaçlara cevap verebilmesi için adliye binalarının *esnek* bir tasarıma sahip olması fonksiyonelliği artıracaktır. Herhangi bir mekân zamanla farklı işlevlere sahip olabilir veya mahkeme salonlarının işlevi değişebilir. Bu yüzden gelecekteki olası ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak esnek tasarım prensibi benimsenmelidir. Esnek planlama gelecekte dâhil edilecek kullanımların daha kolay eklenmesine olanak sağlarken, binaların daha uzun ömürlü² kullanımına destek olacaktır.

Diğer bir önemli tasarım prensibi ise, bu binaların *doğal ışıklandırmadan* maksimum seviyede faydalanmasıdır. Eski adliye binalarının incelenmesinde, özellikle koridorlar başta olmak üzere yapay ışıklandırmanın fazla olduğu görülmüştür. Ancak binalarda kullanılan enerji maliyetleri ve sürdürülebilir mimari anlayışı da düşünülünce, bunun çok aşağılara indirilmesi gereklidir. Bu yüzden doğal ışık alan odalar, koridorlar ve salonlar tüm kullanıcılara kasvetten uzak, daha ferah mekânlar olmasına sebep olacaktır. Bu konuda Greene (Greene, 2010), mimari mekândaki, günışığı, canlı renkler, net görüş alanları, iklim kontrolü ve olumlu akustik tasarımların çalışan personele olumlu yönelimler sağlarken, mahkûmlar için de olumlu davranış değişikliğine sebep olduğunu ifade eder. Binaların doğal aydınlatma performanslarının değerlendirilmesi için çeşitli yöntemler önerilmektedir. Bunlardan en yeni olanı, aydınlatılan iç hacim ve kullanılan malzemelere bağlı olarak, pencerelerin günışığı aydınlatma elemanı gibi yapılandırıldığını kabul etmektedir (Kazanasmaz, 2011) .

Ayrıca hukukun üstünlüğü ve güven vermesi açısından davaların hızlı bir şekilde sonuçlanması, fonksiyonel çözülmüş bir adliye binası ile sağlanabilir. Bunun için programlı, esnek ve adaptasyon için dikkatli bir mimari planlama hedeflenmelidir.

Bina İç Mekân Organizasyonu

“..... K. mahkeme ofislerinden avukat odalarına bir göz attı. Orada gördüğü kişiler tarafından şok olabiliirdi. Onlar için tahsis edilen oda, alçak tavanı ve dar mekânıyla, mahkemelerin bu insanlar için verdiği değeri göstermekteydi. Odaya gelen tek ışık, çok yüksekte kalan küçücük bir pencereden sızılmaktaydı, dışarıya bakabilmek için ancak bir kişinin/arkadaşının omzuna çıkıp bakılabiliirdi...”

The Trial, Franz Kafka³

Adliye binaları için en uygun mekânsal organizasyon şeması tasarlanırken bina içerisinde geçirilecek davranışlar bütünü önemli bir yer tutar. Bu bağlamda öncelikle iç mekân düzenlenmesi, kullanıcı istek ve gereksinimlerine uygun olarak mimari proje aşamasında belirlenmelidir. Kullanıcıların fizyolojik, psikolojik ve ergonomik ihtiyaçları göz önünde bulundurularak çözüm bulunmalı ve bu değerler birbirleriyle uyum içerisinde planlanmalıdır. Böylelikle, kullanıcı doğrultusunda idealleştirilmiş iç mekânlar tasarlamak hedeflenmelidir.

Mekân organizasyonu için, adliye binasında birlikte çalışan veya birbirleriyle daha çok görüşmesi gereken grupları bir arada toplayarak veya birbirlerini görmemesi gereken grupları uzaklaştırarak bir planlama yapmak yerinde olur. Bu blok olarak olabileceği gibi modüler bir şekilde de yapılabilir. Ayrıca bu ayırım farklı kullanıcı grupları arasında fiziki karşılaşma/görüşmenin en aza/çoğa indirgenmesini sağlayacaktır. Modüllerden/bloklardan birincisini adliye binalarının en kilit mekânlarından biri olan mahkeme salonları oluşturur. Güvenlik açısından da önemli olan bu bölüme, giriş/çıkışlar kontrollü olmalıdır. Bu mekâna geçmeden önce bir bekleme salonu, avukat odaları, basın bölümü ve toplantı odası yer alarak, mahkeme salonuyla ilişkisi sağlanmalıdır. Diğer bir modül/blok savcılar ve tutuklulara ayrılmalı ve sanıkların ifadesinin alındığı odalar bulunmalıdır. Bu modülün/bloğun devamında hukuk ve idari personelin çalışma odaları yer almalıdır. Bekleme salonları da bu modülleri/blokları birbirine bağlayan noktalarda konumlandırılmalıdır.

Aslında bina içerisinde kullanılan gösterge ve levhaların en aza indirgenmesi sağlanarak, bina iç mekân düzenlenmesi açık ve net bir şekilde yerleştirilmelidir. Örneğin, bina içerisinde bulunan mekânlarda farklı renklerin kullanılması yönlendirme açısından yerinde bir yaklaşım olacaktır. Örneğin savcılık koridoru, mahkemelerin bulunduğu koridor, idari birimlerin bulunduğu koridorlar farklı renklerde tasarlanabilir. Bu şekilde ilgili birime yönlendirilmek istenen kişiye mekânın tarifi de daha kolay olacaktır.

Günümüz şehir yapılaşması, nüfus yoğunluğu ve adliyelerin özellikle son yıllarda büyük binalar şeklinde tek merkezden hizmet vermesi hususları göz önüne alındığında adliye binalarında giriş-çıkış kapılarının düzenli olması adli hizmetin daha hızlı, güvenli ve rahat bir şekilde yürütülmesine katkı

2 Amerika’da son çalışmalarda Adliye Binalarının yaklaşık 100 yıl gibi bir ömrünün olması hedeflenmektedir.

3 “*The Trial* (by Franz Kafka)” adlı esere, e-kitap, <http://www.gutenberg.org/cache/epub/7849/pg7849.html> (01.02.2014) adresinden bakabilirsiniz.

sağlayacağı kuşkusuzdur.

Ayrıca mimari açıdan binaların ana giriş kapıları, gösterişten uzak fakat resmiyet ve haysiyet duygusu hissettirilerek, sade fakat çarpıcı bir etkiyle tasarlanmalı ve hemen her noktadan algılanması açısından önemli bir yapı ögesidir (Şekil 1).

Şekil 1: "Honolulu Federal Courthouse" Girişi (Kaynak: <http://www.riccigreene.com> erişim: 10.04.2014) ve Durham Consolidated Courthouse (WZMH Architects, Kanada, 2010) girişi (Kaynak: <http://www.archdaily.com/>, erişim: 20.04.2014)

Giriş Salonu

Binalarda ilk izlenim giriş salonuyla oluşur. O yüzden giriş salonunun öncelikle bir kamu yapısı olduğunu hatırlatan ferah, aydınlık (doğal ışık alan), şeffaf, kullanıcı dostu, huzurlu ve sakin bir mekân izlenimi vermesi önemlidir. O yüzden yeterli büyüklükte bir alan bırakılmalıdır. Bu alan daha çok mahkeme salonlarının sayısı ile orantılı olarak değişmelidir. Mahkeme salonu çok olan binaların giriş salonları da büyük olmalıdır.

Mimari mekân olarak tuvaletlerin ve servis ofisinin girişte yer alması uygundur. Tefriş olarak da buraya gelen insanlar için oturma grupları, banklar, meşrubat otomatları ve bir danışma yer almalıdır. Danışma insanlara yol göstermesi açısından çok önemlidir.

Danışma gelen insanlara iyi bir şekilde hizmet verecek, özellikle giriş kapısını tam karşıdan görerek, giren/çıkana hâkim olacak şekilde yerleştirilmelidir. Şekil 2'de adliye bina giriş bölümlerine örnekler verilmiştir.

Giriş bölümünde, gün içinde duruşma ve saatlerin gösterildiği elektronik olarak tasarlanmış tabela, vatandaşların fazla vakit kaybetmeden ne zaman davalarının/görüşmelerinin olacağına takip ederek yol gösterici olur. Danışmanın bu sorularla olan görüşmeleri azalmış olur ve insanlar bu tabeladan görüşmelerini takip edebilirler.

Şekil 2: Durham Consolidated Courthouse (WZMH Architects) iç mekân girişi (Kaynak: <http://www.archdaily.com/>, erişim: 20.04.2014) ve "Franklin County Court of Common Pleas" adliyesi girişi (kyn: <http://www.riccigreene.com> erişim: 10.04.2014)

Sirkülasyon Alanları (Koridor ve merdivenler)

Öncelikle adliye binalarında sirkülasyon/dolaşım alanları mekanlara kolay erişebilmek için çok sade ve kullanışlı bir çözüme sahip olmalıdır. Bunun için bu alanlar üçe ayrılabilir. Bunlardan birincisi halk için ayrılan koridorlar, ikincisi özel kullanım için, üçüncüsü de güvenli kullanıcılar olarak ayrılması birçok açıdan yarar sağlar. Bu tür bir ayırım koridorlarda hâkim savcı, sanık, tutuklu gibi insanların karşılaşma riskini azaltır. Ancak bu alanların planlanmasında doğal ışıktan azami şekilde faydalanması da unutulmamalıdır (Şekil 3). Çünkü doğal ışık psikolojik olarak da rahatlatıcı etki yapar. Karanlık ve uzun koridorlara sahip bir bina, insanları olumsuz etkiler.

Şekil 3: "Lindsey-Flanigan Courthouse" ve "Northampton County Government Center" adliye binaları koridorları (Kaynak: <http://www.riccigreene.com/> erişim: 10.04.2014)

Aynı zamanda koridorlar iyi aydınlatılırken geniş ve ferah olmalıdır. Merdivenlerin korkulukları mümkün olduğunca yüksek yapılmalıdır. Galeri boşluğu olan adliyelerde adliye içerisinde bir arbedede kimsenin aşağıya düşmeyeceği şekilde gerekirse cam ile korunaklı şekilde yapılmalıdır.

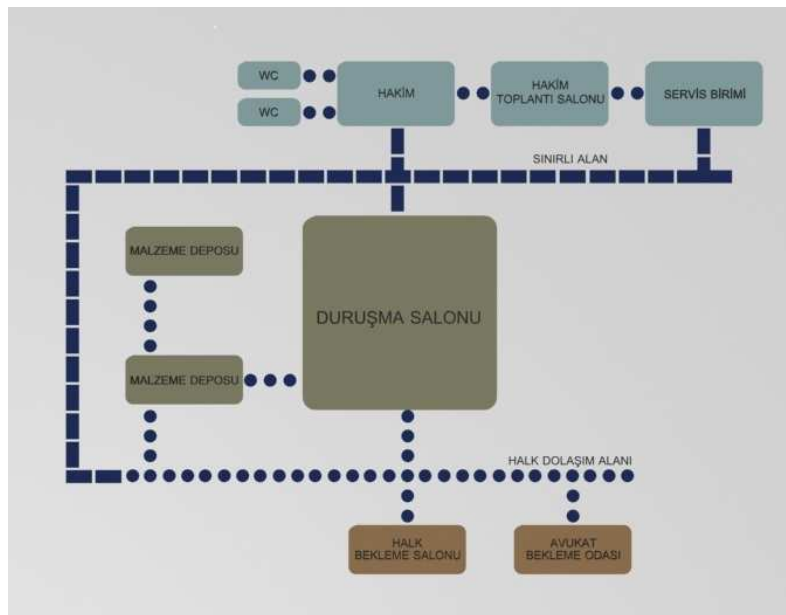
Mahkeme (Duruşma) Salonları

Mahkeme salonları yargılama faaliyetlerinin görüldüğü mekânlardır. Adliye içerisinde yerleşim, aydınlatma ve tefrişinde en fazla önem verilmesi gereken mekânlardan biridir. Çünkü mahkeme salonlarının tarafların psikolojik durumları üzerinde de etkileri olacaktır. Bu yüzden salonların gerek mimari kurgulanmasında gerek tefrişinde amaçların önceden belirlendiği, kullanıcı aktörlerin seçildiği bir mekân taslağı hazırlamak amaçlanmakta ve bir bilinç oluşması sağlanmaktadır.

Öncelikle mahkeme salonunda bulunan aktörleri/kullanıcıları bilmek salonun büyüklüğünü belirlemede ve tefrişlerin yerleştirilmesinde etkili olur. Bu salonda; hâkimler, sekreterler, duruşma tanığı, davanın katılımcıları, tanıklar, destekçi hukukçular, tercümanlar, mübaşir, polis korumalar, gazeteciler ve dinleyiciler yer almaktadır. Tüm bu kullanıcıların bu salonu nasıl ve hangi amaçla kullandığı bilinciyle mekân şekillenecektir.

Mahkeme salonlarının bina içerisindeki yeri ana girişe yakın olmalı ve kolay bir şekilde bulunmalıdır. Eğer birden çok sayıda mahkeme salonu yer alıyorsa, hepsinin aynı katta olması tercih edilir.

Ayrıca mahkeme salonları tasarlanırken, bir veya birden çok salona bağlanan ayrı geçişler verilmelidir. Bu yüzden kullanıcılara göre girişler sağlanmalıdır. İlk giriş, dava katılımcıları ve avukatlar olmalıdır. İkinci giriş, hâkim odasından mahkeme salonlarına kürsünün arkasına geçişi temin eden kapı/giriş ile tutuklu veya hükümlünün salon içerisine doğrudan tutuklu veya hükümlü bekleme noktasından geçişini sağlayacak girişler bırakılmalı ve ayrı tutulmalıdır. Çünkü tutuklular polis eşliğinde, kamu alanlarına girmeden mahkeme salonlarına getirilmelidirler. Daha açık bir ifadeyle, yargılama mekânı olan duruşma salonlarına, tek hâkimli mahkemelerde hâkim odalarından ayrı bir kapı ile çoklu/heyet halinde kullanılan salonlarda ise ayrı kapıya açılan koridor ile doğrudan girişinin temin edilmiş olması adliye binası tasarımında özen gösterilmesi gereken en önemli unsurlardan biridir (Şekil 4).

Şekil 4. Bir mahkeme (duruşma) salonu için örnek işlev şeması

Mahkeme salonlarının bina içerisindeki yeri ana girişe yakın olmalı ve kolay bir şekilde bulunmalıdır. Eğer birden çok sayıda mahkeme salonu yer alıyorsa, hepsinin aynı katta olması tercih edilir.

Planlama olarak dikdörtgen veya yarım daire şeklindeki salonlar daha fonksiyonel olmaktadır. Ayrıca yerleşim olarak binanın merkezinde yer alması, etrafında yer alan dolaşım alanlarına açıklık bırakırken erişimi kolaylaştıracaktır. Birden çok mahkeme salonunun olduğu adliye binalarında salonlar için "sırt sırta" planlama bir çözüm olabilir. Hâkim ve diğer kullanıcıların mahkeme salonları arasında dolaşma zamanını azaltacak olan bu çözümler daha kullanışlı olabilir. Arkalı/önlü mahkeme salonlarının yerleştirilmesiyle, bir duruşmadan diğerine geçiş çabuk olurken hâkimler için ayrılan ofislere yakınlığı da sağlamaktadır.

Salonların belirli bir sistem içerisinde, kürsü ve sanığın duracağı yere korkuluk konması suretiyle tasarlanmalıdır. Ayrıca bu salonlarda dikkatli tefriş yapılmalıdır. Salonlar ışığı en iyi alacak şekilde düzenlenirken kürsü ve diğer tefrişatın mümkün olduğunca ahşap veya ahşap görünümlü eskitme malzeme ile yapılması ortama sıcak bir hava katacaktır (Şekil 5).

Şekil 5: "New York State Supreme Court" mahkeme salonu (Tasarım: Perkins Eastman Architects) (Kaynak: <http://www.ceramiassociates.com/> erişim 11.03.2014) ve "Kent County Courthouse" mahkeme salonu (Kaynak: <http://www.riccigreene.com/> erişim 11.03.2014)

Değerlendirme

Bu bölümde Toplam kalite yönetim esaslarının Adliye binalarına nasıl yansıtılacağı mimari açıdan incelenmiştir. Bu binalar için sağlıklı, kullanışlı, ekonomik, sağlam, güvenli, estetik, kentsel ve tarihi çevresi ile uyumlu yapılar olarak tasarlamak ve bu ortak ilkeler ışığında, gelecekte veya mevcut durumdaki binalar için iyileştirmeler sağlanmalıdır. Bu ilkeleri şu şekilde sıralayabiliriz;

- Öncelikle mimari planının işlevsel olması hem kullanıcı hem de bina çalışanları açısından ilk hedef olmalıdır. Çünkü burada geçen zamanı en aza indirmek ve tüm çalışmaların kolay ve sorunsuz geçmesi için planlama yapmak çok önem arz etmektedir.

- Adliye binalarının mimarisi tasarlanırken, bu binaların devletin erkini temsil ettiği düşüncesi, binaların planlarına ve görünümlerine yansıtılmalıdır. Sosyal yapılanmada öneme sahip olan bu binalar görsel olarak da ciddiyet, dürüstlük, titizlik ve adaleti temsil ettiğini hissettirmelidir. Daha açık bir ifadeyle adliye binalarının estetik kaygılarını tek bir boyuttan sadece görünüş/cephe olarak görmeden, hukukun kendini toplumun düzenine yönelik almış olduğu görevi mimarlık aracılığıyla iletmesinden dolayı, bu binalar tasarlanırken/gerçekleştirilirken sadece somut bir "kamu binası" olarak değil de, hukuk ve adaletin temsil edildiği, mekânsal bir araç olarak görülmelidir. Tüm bunları gerçekleştirmenin zorluğu/yükü başta tasarımcıya yüklenmesi daha anlamlı binaların oluşmasına sebebiyet verecek bu da adaletin imgesini düşünmeye doğru bir modelleme oluşmasına sebep olacaktır.

- Adliye binaları yapılırken kullanım amacı, güvenlik, emniyet, halka açık olmak ve rahatlık gelmektedir. Diğer taraftan çalışanlar; avukatlar, hâkimler, savcılar, idari personel ve vatandaşlar için de fonksiyonel ve kullanışlı olmalıdır. Bununla beraber binanın içinde bulunduğu coğrafi yapı ve çevresel tarihi doku da göz önünde bulundurulmalıdır. Kısacası yapı, mimarisi sayesinde, hukuku, çalışanları (avukat, savcı, hâkim) ve bunların arasındaki ilişkileri anlatmaktadır.

- Adliye binalarının projelendirilmesi esnasında mümkün olduğunca kampüs şeklinde düzenleme yapılması yerinde olacaktır. Savcılık ve Mahkemelerin ayrı binalarda olması mümkündür. İcra daireleri ve sosyal tesislerin de kampüs içerisinde farklı binalarda tasarlanması düşünülebilir. Binalar ve geliş gidiş güzergâhları, tasarlanırken güvenlik ve birimler arası ulaşımın pratik olacağı düzenlemeler yapılmalıdır. Binalarda mümkün olduğunca gün ışığından faydalanılmasını temin edecek pencere ve tavan sistemleri kullanılmalıdır. Bina içerisinde galeri boşlukları bırakılarak güneş enerjisinden daha fazla faydalanılması sağlanabilir.

- Esnek planlama olgusu binalar için geliştirilmelidir. Çünkü, programlı, esnek ve adaptasyon için dikkatli bir planlama, gelecekte dâhil edilecek kullanımların daha kolay eklenmesine olanak sağlarken, binaların daha uzun ömürlü kullanımına destek olmaktadır.

• Ülkemizde de Adliye binaları için bir “tasarım rehberi” hazırlanması yerinde olacaktır. Bu rehberde; binaların projelendirilmesi esasları, taşıyıcı sistem güvenliği, güvenlik için yapılması gerekenler, mimari planlama ve fonksiyon şeması, binaların yerleşim yerleri (konum-dış mekân düzeni), bina iç mekân organizasyonu (mekânların büyüklükleri), bina enerji performansı (ekonomik olması) ve sürdürülebilirlik bağlamında nasıl bir tasarım yapılmasından bahsedilmelidir. Bunun da tüm kamu yapıları için bir örnek olması arzu edilir.

Kısaca, hukukun en önemli parçalarından biri olan adliye binalarının tasarımlarının adaletin toplum içindeki yerini vurgulayarak çağa uygun, topluma ve kullanıcılara hizmete yönelik olarak tasarlanması hedeflenmelidir.

NOT: Bu makale; Baki Yiğit Çakmakkaya, Necat Batur, Muteber Erbay, Ayşe Kopuz ve Teoman Akpınar tarafından hazırlanan *Adliye Binaları ve Toplam Kalite Yönetimi* (Ankara: Bilge Yayınevi, Mayıs 2015) adlı kitabın bir bölümünde sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- ATKINSON, George., (1995). *Construction Quality and Quality Standards: The European Perspective* Published by E&FN Spon, ISBN:0-203-36221-7, London UK: p.6-7
- BRANCO, Eliana, Patricia., (2010). *Questioning the Connection Between Acces to Law and Justice and Courthouse Architecture*, Setembro de 2010, Oficina no 352, Oficina DoCes,Coimbra,Portugal http://www.ces.uc.pt/publicacoes/oficina/ficheiros/2865_352.pdf erişim (02.05.2014) : 7-10
- BRIGHAM, John., (1996). ‘Signs in the Attic: Courts in Material Life’, in Roberta Kevelson (ed.), *Spaces and Significations* (New York: Peter Lang, 1996): 151-164.
- FISKE, John., (1996). *Admissible Postmodernity: Some Remarks on Rodney King, O.J. Simpson and Contemporary Culture*, 30 U.S.F.L. Rev. 917, 918.
- GREENE, J. Frank., (2010). *Sustainable Justice 2030: Green Guide to Justice*, AIA Academy of Architecture for Justice, August 2010 http://www.ricci Greene.com/content/pub_attachment/64da9f550d02053a019f1aab11ef5f9e.pdf erişim 09.04.2014.
- KAZANASMAZ, Tuğçe, (2011). *Binaların Doğal Aydınlatma Performanslarının Değerlendirilmesi*, http://www.emo.org.tr/ekler/69de2344203534f_ek.pdf (02.05.2013)
- MULCAHY, Linda, (1999). *Architects of Justice: the Politics of Courtroom Design*, Published by: Sage publications, Social & Legal Studies, United Kingdom, s. 383-403
- PENCAK, William, WAGNER, Anne., (2006). *Images in Law, Introduction*, Edited by Anne Wagner, and William Pencak, Imprint: Ashgate, ISBN: 978-0-7546-4720-1, p.1
- SUPIOT, Alain., (2005). *Homo juridicus: essai sur la fonction anthropologique du droit*. Paris: Éditions du Seuil.
- VITRIVIUS, Pollio., (1993), *Mimarlık Üzerine On Kitap (Ten Books On Architecture)*,ç. M.H. Moran, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı, s.11-12
- WAGNER, Anne, (2005). Tracey Summerfield and F. Samir Benavides Vanegas (eds), *Contemporary Issues on the Semiotics of Law*, (Oxford: Hart Publishing, Oñati InternationalSeries in Law & Society, vol.12: 2005): 2.